„МӘНСУРИЈЈӘ“ЈӘ ИНАНЫРСЫЗСА

Јагуб Мәммәдов охујанда мән һәр дәфә она гулаг асырам. Һәр дәфә дә онун «Мәнсуријјә»си мәнә доғма кәлир, әзиз кәлир. Ону динләјәндә (мәһз «Мәнсуријјә»ни динләјәркән) өзүнү һәр шејдән узаг санырсан. Шикајәт вә гәрәз долу сөһбәтләри унудурсан. Һәр шеји тәсәввүрүндә олдуғу кими көрүрсән, сәнә елә кәлир ки, һамы «Мәнсуријјә»ни динләсә дә, јенә нәјисә тута билмәди. Бу сәс, бу охума һеч кимә сәнин гәдәр доғма дејил.

Индичә ешитдијин сәс сәни узаглара апарыр. Бир аз Фүзули кәдәри, Натәван һәлимлији, Сејид сәртлији вар бу сәсдә. Санки сән онлары көрүрсән. Онлары ешидирсән. Бу көрүмлә, бу ешидишлә сән «Мәнсуријјә»јә инанырсан. Нечә ки, ушаг вахты нағыллара инанырдын. Сән инанырдын ки, нағыллар һамысы олмуш әһвалатдыр. Сән инанардын ки, аг атлы оғлан һардаса, лап бу јахындадыр. Бүтүн бунлар ондан доғуб ки, бу нағыллары данышан адама инанмысан. О бу нағыллары сәнә севдирә билиб. Сонра о вахт ешитдикләринин керчәклик дејил, бир әфсанә, бир нағыл олдуғуну дәрк едибсән. Анчаг јенә дә һәмин нағыллар сәнә доғма кәлир. Ахы о сәнин өмрүнүн бир парчасыдыр. Елә бир парчасы ки, нәнәнин титрәк, јорғун сәси илә итирмисән.

Бәли, «Мәнсуријјә» ушаг едир адамы. Иллаһ ки, Јагуб охуја.

Сизи билмирәм. Мән нағыл динләјән ушаг кими гулаг асырам Јагуба. Һәмишә дә севинирәм, һәмишә дә һејран олурам.

Мән «Мәнсуријјә»ни охујан Јагубу данышанда ешитмәмишәм. Анчаг бир дәфә....

Јагубун иштиракы илә консертә кетдим. Сәһнә архасында Јагуб бир дәстә адамла әһатә олунмушду. Икичә кәлмә сөз ешидә билдим: «Чаһаркаһ» охујажам.»

«Чаһаркаһ»

О сәс инди дә јадымдадыр. Анчаг о сәс «Мәнсуријјә»дәки сәсдән чох-чох узаг иди. Мән габагчадан билдим ки, тамашачыларын һај-күјүнә бахмајараг, о кечә «Мәнсуријјә» охунмајачаг. Анчаг динләјичиләрлә бачармаг о гәдәр дә асан дејил.

...«Чаһаркаһ» салона кәсилмиш сукута мејдан охујурду. Јанымда отурмуш тамашачылардан бири:

— Көзүнә дөндүјүм лап аллаһлыг едир, — деди. О бу сөзү һеч кимә бахмадан, өз-өзүнә сөһбәт едирмиш кими деди. Өзү дә елә деди ки, санки мүгәддәс сәс ешитмишди. Мән өтәри она бахдым. Сачлары аг, солғун бәнизли, балачабој бир киши иди. Дирсәкләрини хүсуси бир әда илә отурачаға сөјкәдәрәк, әлләрини габаға саллајыб овушдурурду. Нәдәнсә горхан, еһтијат елијән бир адам тә'сири бағышлајырды. Бу да «Мүхалиф». «Мүхалиф»дән сонра «Мәнсуријјә» башлајыр. «Мәнсуријјә»јә кечиди Јагуб кими тәк-тәк сәнәткар бачарар. Бәс нә олду? Ахы «Мәнсуријјә»нин бүтүн халларыны, бүтүн кечидләрини, бүтүн јолларыны Јагуб јахшы билир. «Чаһаркаһ» сона јетди. Алгыш сәсләри салону титрәтди. Балачабој киши әлини чибинә салды. Сигарет чыхартды. Кибрит дә... Анчаг јандырмады.

Бәлкә «Мәнсуријјә» садәчә јаддан чыхыб. Вә јахуд башга бир вахт «Мәнсуријјә»ни охумаг лазымдыр. Көрәсән тамашачылардан нечә нәфәри консертә анчаг «Мәнсуријјә»ни ешитмәк үмиди илә кәлиб? Чох муғәнни охујур «Мәнсуријјә»ни. Һеч кәс (әлбәттә, тај-тушларындан) Јагуб зирвәсинә чатмајыб. Бәлкә, «Чаһаркаһ»ы анчаг «Мәнсуријјә»јә көрә охумаг лазымдыр. Анчаг о кечә «Чаһаркаһ» «Мәнсуријјә»сиз охунду. Нә олар? Јагуб дуруб, биз дурмушуг. Башга бир вахт «Мәнсуријјә»ни динләјәрик. Бәлкә дә, елә тамашачылар Јагубу буна көрә сәһнәдән бурахмырды. Һәр һалда о кечә охуначаг «Мәнсуријјә»јә гәдәр Јагуб чох иш көрүб.

«Бајаты-Шираз»

Пәнбеји дағи чунун ичрә ниһандыр бәдәним
Дири олдугча либасым будур, өлсәм, кәфәним.

Јагуб: «Еј мәни мәһрум едиб» — дејә фәрјад едир. Нә вахтса јашадығын бир јанғыны, бир иткини хатырлајырсан. Башга чүр мүмкүн дејил. Хатырлајырсан. Бу ағрыдыр, јенидән јашадығын ағры анларыдыр. Анчаг бу ағры, бу кәдәр өлү дејил.

Бу сәсин сәндә јаратдығы ассосиасијалар вә һиссләр о гәдәр күчлү, о гәдәр чохшахәлидир ки, бунлары һеч вахт бир јерә топлаја билмирсән.

Хан Шушински илә баш тутмајан мүсаһибә вә јахуд достума мәктуб

Достум Әлван! Салам...

Кәнчәдә ишләдијини билирәм. «Гобустан» топлусунда Ј. Мәммәдов һаггында јазмағы мәнә дедиләр. Сәни хатырладым. 1964 — 1968-чи илләрдә, јә'ни тәләбәлик илләриндә Ј. Мәммәдовун иштиракы илә елә бир консерт кечәси олмады ки, сәни орада тапмајым. Һәмишә дә сөһбәтимиз мусиги, хүсусилә муғам сәнәтиндән оларды. Һа фикирләшдим ки, сәнинлә башга мөвзуларда олан сөһбәтими хатырлајым, јадыма дүшмәди. Ахы биз чох аз көрүшүб сөһбәт етмишик. О вахтлар сән Јагубла бағлы олан һәр шеји билмәк истәјирдин: бәстәкар Ә. Бәдәлбәјли, ханәндәләрдән С. Шушински, Х. Шушински вә башга муғам усталарыјла Ј. Мәммәдовун ифа етдији муғамлар һаггында мүсаһибә апармаг.

Јагубун өзү илә сөһбәт едиб бүтүн һәјат вә јарадычылығыны өјрәнмәк, Ј. Мәммәдовун муғам сәнәтимиз һаггындакы сөһбәтләрини динләмәк, (бүтүн бунлар сәнин үчүн мараглы иди).

Ј. Мәммәдова республиканын әмәкдар артисти, сонралар исә халг артисти кими фәхри адлар вериләчәји күндә онунла шәхсән таныш олуб тәбрик едәнләр арасында өзүнү дә көрмәк истәјирдин. Бу арзу иди...

Хүласә, бу јазыны ишләјәркән јухарыда дејиләнләри мүәјјән имкан дахилиндә һәјата кечирмәк истәдим. Мүсаһибә апармаг үчүн суаллары һазырладым. Әввәлчә бир нечә муғәннинин сөһбәтинә гулаг асдым. Хошбәхт-

лик онда иди ки, ханәндәләр бир јерә топлашыб сөһбәт едәркән кәнар адамын нә вахт кәлдијини, нә вахт кетдијини һисс етмирләр. Х. Шушински дә арабир бура кәлир. Сөһбәтләрдән башга бир шеји дә өјрәнә билдим ки, ханәндәләр һамысы (бөјүклү-кичикли) она «Хан әми» дејә мүрачиәт едирләр. Сон вахтлар муғам сәнәтинә кәлән јад сәсләрдән Хан әминин нараһат олдуғуну билирдим.

Һал-һазырда јахшы охујан ханәндәләри сајаркән Хан әми Јагубун да адыны чәкди вә тә'рифләди. Сөһбәтә гошулмаг үчүн «Ј. Мәммәдовун ифа етдији муғамлар сизи тә'мин едирми?» — дејә ән'әнәви бир суалла мүрачиәт етдим.

— Бој, бу нә сөздүр. Јагуб муғам сәнәтимизин ән лајагәтли давамчысыдыр.

Ј. Мәммәдов 1930-чу илдә анадан олуб. 7 — 8 јашларындан охумаға башлајыб. 11 јашы оланда өз рајонларында (Ағчабәдидә) концертләрлә чыхыш едиб. (О вахт Ағчабәдидә клуб мүдири ханәндә Мүтәллим Мүтәллимов олуб.) 1956-чы илдән филармонијанын солистидир. Илк дәфә сәсини дә лентә елә о илдә јаздырыб. Һәмин илләрдә Ј. Мәммәдов Мәчнун ролунда чыхыш етмәк истәјиб. Фикрәт Әмиров о вахт Опера вә Балет театрынын директору олуб. Буну Јагуба тапшыран да о олуб. Сонрадан мүәјјән сәбәбләр үчбатындан Мәчнун ролуну ојнамајыб. Инди даһа Мәчнун ролунда ојнамаг фикриндә дејил.

Ј. Мәммәдовдан ашағыдакы суаллара чаваб вермәсини хаһиш етдим.

— Он бир јашыныз олар-олмаз мүһарибә башлајыб. О илләрдән ән чох нәји, һансы һадисәни хатырлајырсыныз?

— Мәним үчүн мүһарибә итки вә ачлыгдыр. Бу вахтлар адам јохсуллуг һаггында да дүшүнмүр. Бир дојумлуг чөрәк үчүн адамларын нәләр чәкдијини тәсәввүр едә билирсинизми? Бунлар бир јана. Бир дә көрүрдүн ки, таныдығын, һөрмәт етдијин, севдијин бир адамын гара кағызы кәлиб. Һамынын үрәји сәксәкәдә иди.

О вахт Ағчабәдидә «вајенком» Рзајев иди. Хәтрими чох истәјирди. Чағырышчылары һәрби хидмәтә јола салан күн мәни дә чағыртдырыб охудардылар. Чағырышчылар мәни алгышлајарды. Онларын сөһбәтләрини динләмәкдән хошум кәләрди. Чохусундан да ејни шеји ешитмәк олурду: «Кедиф кероj олуб гајыдажам».

— Һаггынызда олан тәнгид вә тә'рифләрдән һансы даһа чох јадынызда галыб?

— Тә'риф чох ешитмишәм. Тәнгид дә олуб. С. Шушински, Хан әми мәнә һәмишә гајғы илә јанашыблар. Билирсиниз... Сөһбәт анчаг мәним һаггымда кетдијиндән чәтинлик чәкирәм. Анчаг бир шеји гејд етмәнизи јерли сајырам. Һәр һансы бир исте'дадлы муғам ифачыларымыз һаггында јазан мүәллифләр һәмишә Ч. Гарјағды оғлунун, Ислам Абдуллајевин, С. Шушинскинин адыны чәкиб һәмин ханәндәни онларын давамчысы кими гијмәтләндирирләр. Бу дүздүр. Чүнки бу бөјүк устадлар олмаса иди, муғам сәнәтимизин бу күнү һаггында һеч тәсәввүр дә ола билмәзди. Бә'зән ханәндә һаггында бир-ики гејд, бир-ики ирад вә һәјатындан исә бир-ики кәлмә јазмагла иши гуртармыш һесаб едирләр. Анчаг демәк лазымдыр ки, һәмин ханәндә бу күнкү сәнәтимизә нә дәрәчәдә јахындыр. О, ифа етдији маһны вә муғамлара нә кәтириб. Онун бу күнкү мусигимиздә мөвгеји нәдән ибарәтдир? Бүтүн бунлара чаваб верән ханәндәләримиз вармы? Әлбәттә вар. Х. Шушински, Ағабала Абдуллајев, З. Адыкөзәлов, Шөвкәт ханым вә Һ. Һүсејновун јарадычылыгы көз габағындадыр.

— Муғам сәнәтимизин бу күнү һаггында нә дејә биләрсиниз?

— Чох шеј. Ајры-ајры ханәндәләримизин ифасында бизә мә'лум олан муғамларын чохусуну ешитмишик. Сон вахтлар бизим муғамларда (хүсусән кәнчләрин ифасында) јад, өкеј тә'сирләр көрмәк олур. Бу, јахшы һал дејил. Муғам бир нечә халгын сәрвәтидир. Һәр халг да ону өзүнүнкүләшдириб. Әлбәттә, бир-бириләринин ифасынын јахшы чәһәтләриндән истифадә етмәк, муғаматы зәнкинләшдирмәк, ифаны чохчаларлы етмәк әлејһинә дејилик. Анчаг бүтүн бунлар тәглидә кәтириб чыхармамалыдыр.

Азәрбајчан муғамлары адамы јормур. Зәнкиндир. Бә'зән мән муғам охујаркән бәмдән бирдән-бирә зил пәрдәләрә кечирәм. Муғаматы јүнкүл маһнылардан гуртармаг лазымдыр.

— Үзр истәјирәм... Сизин ифа етдијиниз муғам вә тәснифләри халг севир, гијмәтләндирир. Ифа етдијиниз һансы муғам вә халг маһныларындан хошунуз кәлиб. Башга сөзлә, һансы сизә даһа доғма, даһа јахындыр.

— Һамысы доғмадыр. Хүсусән «Мәнсурijјә». «Мәнсуријјә»дән «Секаһ»а дөнмәјим өзүмүн дә хошума кәлир. Һәтта илк вахтлар о дәрәчәдә хошума кәлди ки, белә бир ифанын мәндән әввәл кимсә мәхсус олмамасына шүбһә етдим. Чаббарын, Сејидин вә башга гочаман ханәндәләрин ифасында сәсләнән лент јазыларына бир даһа гулаг асдым. Раһатлашдым. Ханәндә чалышмалыдыр ки, охудуғу муғаматын бүтөвлүјүнү јарада билсин. Бунун үчүн исә кениш диапазона малик сәс олмалыдыр. Ханәндә муғамын бүтүн һиссәләрини, бүтүн өлчүләрини там билмәли, нечә дејәрләр, әзбәрләмәлидир. Бу, муғаматын бир тәрәфидир. Анчаг охунан муғамын елә бир шө'бәси јохдур ки, ханәндәни импровизә етмәк имканындан мәһрум етсин. Бурада мүғәнни анчаг өз имканларына күвәнир. Бүлбүлүн «Фүзули тәснифләри»нә, «Аразбары» маһныларына муғам импровизәсинин ән көзәл нүмунәси кими бахмаг олар.

— Телевизијанын консерт програмында ара-сејрәк чыхыш етмәнизин сәбәби нәдир?

— Һеч нә. Садәчә олараг онлар дејир, ансамбл илә охумаг лазымдыр. Мән исә «үчлүк»лә охумағын тәрәфдарыјам. Сөвдәмиз баш тутмур. Мән дә охумурам.

— Ифа етдијиниз, билдијиниз маһны вә муғамларын һамысыны лентә көчүрмүсүнүзмү?

— Јох. Ифа етдијим муғамлар бунлардыр: «Чаһаркаһ», «Раст», «Бајаты-Шираз», «Секаһ-Забул», «Мирзә-Һүсејн секаһы». Јахын күнләрдә «Орта Маһур», «Шур» муғамларыны јаздырачағам. Ешитдијиниз муғамларын бә'зисини тәзәдән ишләјиб лентә көчүрәчәјәм.

Јагуб Мәммәдовла мүсаһибәни битирдим. Евә кәлдим. Верилән суалларын хошуна кәлиб кәлмәмәјини билмирәм. Анчаг, Әлван, билирәм ки, бу јазы чап олунса, охујуб севинәчәксән. Она көрә ки, јазы Јагуб Мәммәдов һаггындадыр. Јагуб да ки, сәнин вә һамымызын севдијимиз мүғәннидир.

Камил АБДУЛЛАЈЕВ.

Гобустан: Инчәсәнәт топлусу.- 1973.- № 1 (17).- С. 52-55.